

האדמו"ר מהאלמין
רבי שלום יהודה גראס שליט"א
חיבר למעלה מאלף ספרים על כל מקצועות התורה

מקוה ישראל ה'

חלק ו'

על חיוב ושמירת תורת המקוואות

אור הזוהר 213 ★ אב תשע"ג

מפעל הזוהר העולמי טל: 0527651911

לערות על יד ימין פעם אחד ומכוין לאות ראשונה שהוא י'. אח"כ מערה על ימין ומכוין לאות ו' ואח"כ על שמאל ומכוין לאות ו' מערה על ימין ומכוין לאות ד' ככה ימשיך עד שיגמור כל עשר אותיות ע"י נט"י בדילוג פעם אחד על ימין ופעם על שמאל.

אח"כ מערה על יד ימין עשר פעמים רצופין ומכוין לכל עשר אותיות זה אחר זה אות אחד לכל נטילה ואחריו עשר פעמים על יד שמאל רצופין ומכוין להעשר אותיות אות לכל נטילה.

וסדר זה להמרגיל עצמו בו בזמן קצר נעשה קל למאד אף שתחלתו נראה כי כבד ממנו הדבר ההרגל נעשה טבע וכשכבר נתרגל בו ימשך הנטילה מרישא עד גמירא מינוט אחד ולא יותר. וחבל להתעצל בדבר כזה שעולה בניקל וראשו מגיעה השמימה. ונכון

ה) אף אנשי מעשה הנוהגין בטב"ע אל יבטלו מפני זה לא תורה ולא תפלה וגם בלילה בעוד שלא טבל ולא ינוח מלקום באשמורת מלעסוק בתורה. ומ"מ יזהר מאד שלא יעסוק או בסתרי תורה אלא בנגלה. ואם לומד בספר שמביא קטעים מזוה"ק [כמו ראשית חכמה וכיוצא] ידלג עליהם. וכן ימנע מאמירת פסוקים שיש בהם אזכרות שמות בדאפשר, כמו אמירת תהלים.

ז) ברואה שלא יספיק הזמן לטבול לפני ברכה"ת וקר"ש יש עצה ותקנה מהאריז"ל ובעש"ט הק' זכ"ע לרחוץ הידים בכלי בסדר מיוחד ויעלה לו במקום מקוה עד שיהי' לו מקוה וזהו הסדר:

הנה השם הוי' ב"ה במילוי כזה יו"ד - ה"י - וי"ו - ה"י הן סך הכל עשר אותיות. יקח הכלי ביד ימינו ונתנו ליד שמאל. ומתחיל

מ"ב סי' פ"ח דאם יעבור זמן קר"ש ותפלה אינו רשאי להחמיר ואפילו להתבטל מתפלה בצבור אין נכון להחמיר בזה, וכ"כ בערוה"ש ובשו"ת מנחת יחיאל (ח"ב סי' קי"ג). ועי' בשלח"מ ומשמרת שלום (קאיינוב) סי' ב' שנוטין להקל להתפלל ביחידות בפרט אם מרגיש שיטריד מלכוון ע"י מניעת טבילה. ועי' שו"ת מנחת יצחק ח"ג ט"ו וח"ד סי' ס"א, ובתהלי"ד. ופשוט דדוקא שאי"ל מקלחת לעשות ט' קבין דאז ודאי שלא יבטל מתפלה בציבור בשביל ההידור של טבילה דוקא. עוד פשוט שלא כווננו הפוסקים לתת יד לאותן שנעשה להם הרגל לקום במאוחר בצירוף הטבילה צריך להתפלל ביחידות, וכ"ש שבכה"ג אסור לשהות בטבילות מרובות אם עי"ז יבטל תפלה בציבור.

ודבר פשוט מאד דכל המדובר בפוסקים לבטל תפלה בציבור משום טב"ע, אבל הטובלין בסתם כמנהג אנשי מעשה לטבול בכל יום לפני תפלת שחרית פשיטא שאינו דוחה תפלה בציבור. ואגב ראוי להעיר דתפלה בציבור הכוונה להתפלל שמו"ע יחד עם הצבור ולכה"פ בעת חזרת הש"ץ אבל כשמתפלל שמו"ע בעת שהצבור אין עומדין כלל בשמו"ע אי"ז תפלה בצבור. ומ"ש לימנע מאמירת שמות ע"י לעיל ד"יא בזה"י עיקר חיוב לתפלה ועכ"פ לכו"ע אזכרות שמות חמור מת"ת ויש לו מקור בברכות כב. ועי' באחרונים או"ח סי' א' דמותר לומר מודה אני בלי נט"י בבוקר כיון שאי"ב שמות, ע"ש.

ומ"ש שלא יעסוק אז בחכמת הנסתר, המעיין בלשון מאור ושמש (פ' אמור) שהבאתי לעיל יראה הבדל גדול ביניהם דעל עסק בנגלה כ' ד"א"א בשום אופן להגיע לגופי תורה ומצות, וע"כ בשעה"ח אין לבטל תורה בשביל זה כמ"ש לעיל. ולענין חכמת נסתר כ' "ואם הוא לומד ספרי קבלה והוא בלתי טהור יוכל לבא חלילה עי"ז לידי אפיקורסות". עוד שם "והכת ש"ץ ימ"ש שהיו אז בימים ההם מזה נעשו אפיקורסים שלמדו ספרי קבלה בטומאת הגוף" ע"ש, ובפרט שאין בזה ביטול תורה כיון דיכול ללמוד נגלה. וכן ראיתי בהכנה דרבה (לצוה"ב) שהזהיר ע"ז מאד.

א. וכמ"ש ר"י בן בתירא לאותו תלמיד פתח פיך ויאירו דבריך שאין ד"ת מקבלין טומאה. וכן ה"י מנהג האריז"ל. והמחמיר שלא לעסוק בתורה ותפלה בלא טבילה סברא זרה היא ואין לסמוך עליה - כ"כ בר"ח שער אהבה פ"א מועתק בפת"ע ח"א דף ד"ה אות ד' בסופו. ובשולם ואמת אות ל"א. וכ"כ ביסוד ושורש העבודה ליל שבת. והנה לכאורה יש סתירה לזה מדברי מאור ושמש פ' אמור דשם כ' בשם בעש"ט ור"ר אלימלך זכ"ע דהם פתחו שער לדי' צדיקים יבאו בו שלא יהרהר אדם שום הרהור תורה עד שיטבול עצמו לקריו וכו' העתקתיו לעיל אצל חובת טב"ע. מיהו המעיין היטב בדבה"ק יראה שלא היתה כוונתו לפטור מתורה ותפלה בשביל מקוה אלא להיפוך דמאד יזהרו וימסרו עצמם ללמוד ולהתפלל בטהרה והיינו שבזריות יטבלו שלא יצא ביטול תורה ותפלה ע"י מניעת טבילה. וכן מבואר מהטעם שנתנו דחז"ל לא בטלוהו אלא מפני שאין הצבור יכולין לעמוד בה אבל אותן הרוצין להשיג גופי התורה והמצות צריכין להיות נזהר מאד בטבילה זו. ולפ"ז מי שע"י חומרא זו יבא לידי ביטול תורה ותפלה או פו"ר הדריגין לדין הש"ס שהרי הוא בכלל אותם אשר בשבילם בטלו חז"ל טבילה זו והיאך יתחכם עליהם. ועוד לא עליהם כווננו הצדיקים אלא לאותן המתרפקין להשיג גופי תורה ומצות ועושין פעולות לצאת שניהם לטבול ובאופן שלא יצטרכו לבטל מתורה ותפלה עבורו. וכל המעמיק בד' המאור ושמש ימצאנו שכן הוא. והעד על כל זה מ"ש הגה"ק בעל בני יששכר (אשר כל דברי בעש"ט ושאר צדיקים שנויין כל היום בפיו) וכו' (בהוספות מהרצ"א ע"ס סור מרע ועשה טוב) בזה"ל: וכדאי הקדוש בעל ר"ח לסמוך עליו ובפרט מי שאינו מתנהג בפרישות מע"ש לע"ש א"כ יתבטל כל לילה מתורה ועבודה ישתקעו הדברים ולא יאמרו, עכ"ל (מובא בשו"א שם). ועי' במ"א סי' ר"מ שלא לבטל מפו"ר משום שאי"ל מקוה. ובש"ל"ה דאחר תשה"מ יאמר המפיל. מכל אלה מוכח דדברים הנ"ל לא להקל נאמרו אלא להחמיר בתוס' זהירות ופרישות. ועי' בתורת חיים (ס' פ"ב) שחקר אם רשאי לא להתפלל וללמוד רק בהרהור ומסיק שאין להחמיר ולא דוקא קר"ש ותפלה אלא ה"ה ללמוד רשאי. ועי'

וגם מי שיש לו מקלחת רצוי שיקיים גם נטילת ידיים הנ"ל). וכן מי שיש לו רק מקוה של זוחלין יטבול וגם יטול לידיים אם אפשר ירחוץ גם במקלחת.

ומבואר בספרים דאם לא טבל במקוה לפני התפלה משום אונס אפילו השתמש בשאר עצות ונודמן לו אח"כ במשך היום ואפילו בלילה לפני השינה לטבול במקוה, טוב לטבול. וע"י הטבילה "במקוה" זוכה להאריך ימים ושנים.

עוד מבואר בכ' האריז"ל דהטובל בלי כוונה לא די שלא תיקן אלא ח"ו פוגם בפגמים גדולים וצריך לכל הפחות לכוון שכוונת טבילתו לשם טהרה.

[ויש נוהגין מיד אחר העונה לרחוץ כל הגוף בשויע"ר והוא דבר נכון ומועיל לניקוי הגוף, וגם עולה במקום מקוה עד הטבילה, ועמ"ש באות ט' הסמוך היאך להתנהג ברחיצת מקלחת. - וכבר כתבתי דגם הרוחץ בשויע"ר יקיים נט"י הנ"ל].

ומהרש"ק ח"א קכ"א, וש"ת פרהש"ד ח"א קכ"ב, וברורי המצות ערך מציצה אות י"ג, מ"מ בטב"ע לדין שהיא רק חסידות כבר הורה זקן סבא קדישא בדברי יחזקאל סי' י"ג להקל בגי' מאות ליטער (ע"כ משי"מ שם הערות שלום ואמת). ע"ע בקצה"מ סי' תר"ו אות כ"א, ואכמ"ל. וברושלמי ברכות דהמחמיר לטבול במים חיים - מאריך ימים.

ואעתיק קטעים בע"ז מטה"ק (להרה"ק מהר"א ראטה זצוק"ל) מאמר מקוה פ"ב וז"ל: וכן החמירו בחו"ל (ר"ל הצדיקים וחסידיו חו"ל כמ"ש לפנינו) שיהא המים מקורו ממים חיים מפני חשש זב כי כמ"פ אדם נעשה זב ואין ידוע לו בפרט לפ"ד תדביא (רבה פ"ט). נמצא אשר אדם שנטמא שלשה פעמים לקריו ולא טבל אז נעשה לבסוף זב, ואז אי"ל טהרה רק במים חיים... וג"כ תדע שראיתי בירושלמי שיש תנא דסבירא ליי' שגם בטבילת בע"ק צריך טבילה במים חיים (וע"י בירושלמי דפאה).

עוד כי שם: בענין טבילת המקוה כלולים במימות המקוה כל השמות הקדושים. ולכן אם המקוה כשרה והוא מים חיים אז שורין בו כל השמות הקדושים וכל הכינויים. וכן אם המקוה כשרה סתם במי גשמים וכשרה עפ"י שיטות הפוסקים יש בו מעלה גדולה ויתירה - לענין המשכת טהרה על האדם, ולפ"ז אם היא שאובה שהמשיכו כולה שהיא כשרה לדעת ר' אחאי גאון (כדאי בשאלות פ' אחרי) י"ל מעלה פחותה מזה. ומקוה של מים שאובין שהיא כשרה לבעלי קריין לפי שלא היא אפשר להחמיר במקוה מפני שלא בכל מקום היו שכחים מקואות. ובזמן הגמרא החמירו בזה הטבילה מאד. והמים שאובין צריכין להיות ד"א בקרקע ולא בכלי רק באדם שהוא חולה או י"ל מיוחד ואין בנמצא לו מ' סאה הקילו ללמוד תורהו להתפלל בהטלת ט"ק על גופו. ומי שא"א לעשות גם זה תיקן רבינו האריז"ל נטילה על הידים במקום טבילת מקוה (הבאתיו לעיל אות ט"ו).

ומסיים שם: הארכתי בזה למען תדע שכל שאפשר לך להחמיר לטבול במקוה היותר כשרה תטהר נפשך ונשמתך להמשיך עליך קדושה יתירה ביותר וכו' עכ"ל.

ובשו"ת משנה שכיר (כ"א סי' ע"ט) דלמעשה הטובל טבילת עזרא וכ"ש נדה הטובלת ראוי להחמיר כשיטת ירושלמי (ברכות פ"ג ה"ד) שייטבלו במים חיים דבטבילה במים חיים יש מעלה מיוחדת דמתברך בזה בחיים ארוכים וטובים, ע"ש.

טבילה בכלי: ודע דאע"ג שהעתקנו מש"מ בשם נח"א ודרכי חיים דטבילה בתוך הכלי עדיפא מט"ק מ"מ למעשה מסתפקא כיון דענין התרת שאובין בכלי בפלוגתא תליא עיי' בב"י סי' פ"ח דפליגי אמוראים. וגדולי האחרונים נקטו בקרקע דוקא והם: מ"א, שו"ע הגר"ז, מחה"ש, ח"י רעק"א, מ"ב, ושם וכ"כ בא"ר סי' פ"ח, וכ"מ בח"א סוף כלל ד' ומט"א סי' תר"ו אות ב' ומ"א שם ורק קצת אחרונים הקילו כמ"ש לעיל בשם ואין ספריהם תח"י לעיין בהם מקורן. אולם מצאתי במקו"ח לחו"י שכי' בסי' פ"ח דגם בכלי יש להקל, ומלשונו נ' דכיון דאיכא פלוגתא אזלינן להקל. מיהו לא כ' דעדיף מט"ק. והדעת נותן כיון דט"ק פשוט מדינא דגמרא בלי שום חולק דמועיל ודאי עדיף, בפרט דקי"ל אין עושיין ספדי"ר לכתחילה (כמ"ש במקו"א באור), וע"י בטור סי' רמ"א שכ' דיש חסידים ואנשי מעשה מחמירין לטבול וחומרא יתירא

שבלילה מיד אחר קיום העונה יטול ידיו בסדר זה כמ"ש בה' עונה (אות יא*).

ויצטער על שא"א לו לעת עתה לטבול ממש ויחשוב בעת הנטילה שבזה סר הטומאה ומתלבש ומ"מ לא יסמוך ע"ז לקום מאוחר בבוקר כי עצה זו נתקן לאונס ולא לסמוך ע"ז לכתחילה וכדלעיל (אות י"ב). (ולענין נטילה זו להרואה קרי ביה"כ או ט"ב עמ"ש בביאורים לטבילה ביה"כ או ט"ב).

מקוה

(ח) לכתחלה מדקדקין לצורך טבילת עזרא למקוה כשרה של גשמים. ואם אפשר במים חיים הר"ז משוכה ובדיעבד כשרה גם בשאובים בקרקע ובלבד שלא יהיו זוחלין. וזה שכיח כשואבין המים - או כשהפילטער עובד. ואם גם זה אין לו יהדר עכ"פ לרחוץ כל גופו תחת מקלחת (שויע"ר) שוטף מים רבים (וע"י ביאורים אופן הטהרות). ובאין לו גם זאת יהדר עכ"פ לקיים נטילת ידיים הנ"ל אות ט"ו.

ב. מקור הדברים במכתב קודש של הקדוש מהר"ם מטשערנוביל זכ"ע נדפס בפתחה לס' חס"א בענין רחיצת ידיים במקום שאין מקוה. וכן בשלחן הטהור להגה"ק מקאמארנא סי' פ"ח סעיף ב' שכן תיקן הבעשטה"ק ומי כמוהו מורה בענינים אלו של טומאה וטהרה שהן חק ולמעלה מהשגתנו וכל דבריו תורה מן השמים. ודברי מהר"ם הנ"ל הובא בהערות וציונים לשם. ומ"מ מבואר שם דעצה זו גילה לצורך אונס ודוחק במקום שאין מקוה אבל לא לסמוך ע"ז במקום שיש מקוה. וע"כ כתבתי דבלילה עד הקימה ישתמש בעצה זו וכן ביום אם נתאחר באונס אבל לא לקום מאוחר ע"ס זה דלא לזה נתקן. וכ"ה בסוף צוואת הריב"ש בשמו.

והנה עצה זו עלה בלבי זה יותר מעשר שנים מעת שראיתי כן בשלחה"ט. אח"כ מצאתי בס' קדושה וצניעות שכן הוא בס' אמת ליעקב דף קי"ז בקבלה מהאריז"ל שיעצו כן. ולדעתי בעצה זו ניצול מכמה מבוכות שיש חוששין מלהוציא דברי קדושה לפני הטבילה ועי"ז מבטלין כמה ברכות ולפעמים קר"ש בזמנה העיקרי שלא כדון וסומכין על בדיעבד"ס וכיוצא. ומ"ש ליטול כלי ביד ימין עיי' סי' ד' סעי' י' ובכה"ח ומאסף שם.

ודע דמ"ש באו' יא* שא"א לדחות שום ברכה המחויבת משום חוסר טבילה כן מבואר בכל האחרונים שבסי' פ"ח וסי' ר"מ ובתוכם גם השל"ה והגר"ז שתמכו בגוף ענין הטבילה בזה"ז. דמ"מ כיון שבטלה טב"ע אף שהנהיגו להחמיר אבל לא להקל. וכן מ"ש באות יג' דהיוצא מבה"כ לא ימתין מלבדך עד אחר הטבילה וכו' דכל שנצרך לנקביו עוה"פ בטל ברכה ראשונה ע"י ברכ"י סי' ז' וש"ת מהר"ם ש"ק אור"ח סי' א'. ושיעור חצי שעה בפני יצחק מערכת א' אות ח' ובא"ח פ' ויצא אות י"ב.

ובהיות ששם הו"י במילואו ניתן לכתוב גם בשאר אופן נקוט סימן זה בידך דאין בכל הסדר רק ג' אותיות הללו י' - וגם ה' - וגם ו' זולת פעם אחת שיש גם אות ד' ודו"ק.

ומ"ש ידיחשוב במחשבתו סרה טומאה ויצטער על מניעת הטבילה כעת", דבר זה שורשו בשל"ה בעניני תפלה, מובא בפת"ע ומטעמי השלחן סי' פ"ח וז"ל: ומי שלא יכול לעשות כן מחמת איזו מניעות יחשוב בלבו בשעת רחיצה הא דאיתא בברכות (דף ט"ו) א"ר בר אבא אר"י כל הנפנה וכו' ופירש"י וכו'. ומי שמצטער על שאינו טובל את עצמו ומתלבש ברוח טהרה בשעה שרוחץ אז הוא כאילו טבל ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, עכ"ל. גם כתבנו לקמן באות ט"ז דבטבילה הכוונה להסיר הטומאה מוכרח וה"ה בנטילה העומדת במקום טבילה, ע"ש.

ג. אעתיק מ"ש בשלח"מ ה' טב"ע או ט"ז: טבילה זו לכתחילה נכון שתהי במים חיים (לחוש לייא בסי' יעב"ץ) ועכ"פ במי מקוה הכשרה (של גשמים לצאת דעת בה"ג וכמ"ש במראה כהן מובא בפת"ע). ומ"מ אף מ' סאה שאובים בקרקע כשרים לטבילה זו (בקרקע דוקא כמ"ש במ"א - ומח"ש - שו"ע הגר"ז - סי' יעבץ - ותורה אור). וכל שהכלי נקובה בשוליה כשפורת הנוד אף שפקקה אח"כ מותר לטבול בה לכו"ע (פתחי תשובה - ותשובה י"ג שבסו"ס דברי יחזקאל) ויש מקילין אפילו בכלי (ד"ח המובא בפת"ע ונח"א בהגה באו"ח החדש, ועכ"פ עדיף משפיכת ט' קבין וכמ"ש הפ"ת בפת"ע). ושלש מאות ליטער מים די בטבילה זו (אם כי חלילה להקל בנשים עיי' לחם סי' ר"א סק"י,

נגד גופו וסביב לו וזהו נקרא רחיצת "כל גופו". וגם יש לדקדק שיהי כל הגוף ראוי לביאת מים, ונראה דחציצה פוסלת בט"ק דהא אפי' בנטי' פוסל, עכ"ל. הנה הקיל מצד אחד דאפי' לא באו למקום אחד כשר והחמיר לענין חציצה. ודבר חידוש יוצא מזה כי ט"ק דינו הפוך מטבילה במקוה ממש, דטבילה אין חוששין לחציצה (כדבסמוך) אבל צריך שיהיו המים נוגעין כל גופו ממש. ובט"ק הוא להיפוך לדעת המט"א. ומי' נ' דאף לדעתו אין לחוש לחציצת בית הסתרים בעת הטלת ט"ק, ל"מ למ"ד דל"ב ראוי לביאת מים אלא מדרבנן הו"ל תרי דרבנן וגם ט"ק בזה"ז קיל יותר שאינו מעיקר התקנה אלא מחומרא. אלא אפילו למ"ד חיובו מה"ת בשאר מקום מ"מ נראה ממט"א דט"ק הוא כענין נטי' דל"ש בו כלל הענין של צורך ראוי לביאת מים רק בחלק החיצון שבגוף. וע"ע בחת"ס בחי' לאו"ח קס"ב מ"א סק"ה דיליף נטי' ק"ו מט"ק ש"מ דט"ק חמיר מנטי'.

ולדינא נראה דבזה"ז שמשמשין במקלחת ידקדקו לעמוד תחתיו באופן ובשיעור שיבאו המים בכל הגוף דהרי פליגי בזה הפמ"ג ומט"א ואע"ג דספד"ר להקל מ"מ כיון דחזינא שאפי' לדי' המט"א ט"ק חמירא מנטי' ושכ"ד מרן החת"ס הנ"ל, א"כ כיון דקי"ל (או"ח ק"ס סעי' י"א) כל ספק בנטי' להקל, ומי' כי הגר"ז בשם הראב"ד דכל שיש מים אחרים מזומנים לפניו אומרים לו קום ורחץ כ"ש בזה, ומסתברא דבכה"ג גם המט"א יודה וכמו שמצינו בדחז"ל שאמרו בכה"ג (ע"ה) הא מיא בשיקעתא דנהרא זילו וטבול. ומסגנון לשינוי נ' דבא ללמד זכות על שהקילו בט"ק אף שאין מגיעין המים בכ"מ (ע"ש). ובימים ההם הי' דוחק גדול דהיי' צורך שתיעשה בגי' כלים בב"א או זה אחר זה שיתחיל השני עד שלא הפסיק הראשון. וברור לכל מבין דבכה"ג כמה קשה שיגעו מים לכל מקום ממש. אבל במקלחת ודאי צריכין ליהרהר שלא לצמצם המים.

ועוד קצת סמך לזה ממ"ש (הפוסקים באו"ח) סי' קנ"ח סי' דאע"פ ששיעור נטי' רביעית מ"מ הנוטל רביעית מצומצם בא לידי עניות (מאמר אות יד' בשם רש"י, וש"ע הגר"ז שם אות יד'), וביארו שם דהיינו ביש מים בריוח אל יצמצם הי"ה בענינינו (לדי' החת"ס הנ"ל) יש ללמוד דאפי' מצד השיעור א"צ שיבאו לכל מקום מ"מ א"יז ראי' דיש מים בריוח. איך שיהי' לדינא נ' פשוט מטעם שכתבנו לעיל דבזה"ז א"א לסמוך על הדוחק דסגי אף אם לא הגיעו המים לגוף.

אחרי כתבי כל אלה מצאתי מקור בראשונים דבעינן שיעור המים בכל מקום דבת"י (מקואות פ"ג מ"ד) הביא ד' הראב"ד שביאר הטעם למה תקנו חז"ל ט"ק וכי' דכך שיערו חז"ל דט"ק מים שיבאו על כל גופו א"א באופן אחר. וכ"ה במאירי ברכות דכך שיערו שבט"ק כל גופו עולה בהו דרך גת"נה (דוגמת מ' סאה שעולה כל גופו דרך טבילה). ולפ"ז משמע לכאורה דבעינן דוקא נגע בכל גופו. ובשו"ת ארץ צבי לובלין סי' פ"ט דלא מהני כשבא המים על רוב גופו ולא כחכם אחד שר"ל דמהני.

שיעור ט' קבין: במט"א (סי' תר"ו סעי' י"א) דצריך כ"ד קווארט לשפית ט"ק ובשעה"ד"ח שאין כלים מחזיקין כ"כ יש להקל ביי"ח קווארט, ע"כ. וכי"כ במ"ב סי' פ"ח אות ד'. ובדברי יחזקאל בסופו (סי' י"ג) דשיעור ט"ק ט"ז קווארט. ועי' בקצה"מ אות כ"א. וע"ע במשמרת שלום (ה' אבילות) אות ט' סק"ו החזיק ג"כ בשיעור זה לענין ט"ק דמת. והנה בשיעור הליטער 23 ליטער הוא בערך 240 קווארט. ולפ"ז מהעידו ספרי זמנינו קווארט שלנו גדול מקווארט שלהם ולא להיפוך באופן שמדת כ"ד קווארט (או כ"ג ליטער) עולה יפה גם לזה"ז.

ומדדתי במקלחת שלנו וראיתי כי בזרם החזק שוטפת כ"ד קווארט בקצת יותר של מינוט וחצי וידוע שגם זרם החזק לאו כל עתים שוות, ולפיכך הטוב לעמוד תחתיו בערך שתי מינוט לצאת מדי כל ספק, ובקילוח בינוני הוא לערך ב' מינוט ורבע.

בחי'א כלל קמ"ד אוי' ו' דמותר ליקח מים חמין לט"ק. ובמקו"ח לחוי' (סי' תר"ו) כי בזה"ל: אפילו חמין, כ"כ תשבי"ץ. משא"כ למהר"ל, עיי' שלי"ה שם. דברי הפוסקים במקלחת (שויע"ר): בשו"ת צור יעקב (קונטרס שארית יעקב - סי' נ"ט) דשרי אלא שצריכין להיות המים נוזלים בלי הפסק. ובטהרת המים סי' נ"ט הביא ממכ"ע הבאר שיצא בפולין שנת תרצ"ו (סי' כ"ג) דאריך למיעבד הכי. והנה במקלחת יש לדון משתי צדדין להחמיר אחד משום כח גברא - והשנית משום כלי. ואודות כח גברא כבר העירו מד' ס"ח (סי' תתכ"ח) דכשר בנפלו ממילא שלא עיי' אדם וכ"מ בברכות כב: דנפל עלואי ט"ק. ובשו"ת פרהש"ד (חיד קמ"ט) דבט"ק לא בעינן כח גברא ובאיה אופן שפילו עליו סגי. וכ"ה בשו"ת תורת יקותיאל (או"ח סי' ג' ה') ובשו"ת תפארת אדם (סי' כ"ח) לעשות כן בשבת בצוננים. ובמשנה דמקואות (פ"ג מ"ד) כי "בע"ק שנפלו

הוא דל"ד טבילה אלא רחיצה בט"ק, ונ' בפרישה שם דמסכים לו בזה. ומובא גם בבאה"ט סי' פ"ח. מיהו במקום שיי"ל ט"ק כזה ומקוה מ"ס בכלי רצוי שיקיים שניהם דבעינן טבילה וטהרה אין אתנו יודע עד מה, ומטעם שכתבנו.

זוחלין: הנה לפעמים יארע ענין זחילה כששואבין המים מבור הטבילה ואפילו נשאר בו מ"ס זוחלין נינהו וכן במקום שיש כלי רשת הנקרא פילטער לנקות המים וכך דרכו שהמים הולכים ושיבים במדי עברם בכלי זו נצחין הפסול מן הצד ואפשר שכלי זו יעשה מלאכתו ולא יכירנו הטובל כי אין המים מתמעטים, וכבר ביאר אאמ"ר שליט"א דזחילה גמורה הוא וכן דעת הרבה מורים מובהקים. ובענין זחילה בטבילת עזרא כבר נודע בשערים שדעת הפוסקים כמעט כולן להחמיר ואף שדעת ערוה"ב להקל (מובא בוכ"י דבסמוך), וכן בשו"ת אמרי דוד סי' כ"ט, מ"מ עיי' בשו"ת מחזה אברהם או"ח סי' י"ג שהעיר ממ"א סי' קנ"ט ומחה"ש סי' פ"ח ס"ק כ"ז דזוחלין אין כשרין. וכי"כ בשו"ת זכרון יהודה מהד"ת או"ח סי' י"א, וכן באבן שלמה על הראב"ן סוף ח"ב בהוספות (לבעל לחם שלמה) העיר מס' עצי אלמוגים סי' קנ"ט ס"ק כ"ה להחמיר, ושו"ת כרם יהושע סי' י' ושו"ת מהר"י אשכנזי יור"ד סי' ל"ג, ע"ש. ובטל תורה ברכות כב. כי להדיא דזוחלין פסול דאורייתא ע"כ אף לבע"ק פסולין, ע"ש.

והאמת ניתן להגיד כי מסתימת כל הפוסקים שדנו לענין שאובין בקרקע או כלי נ' להדיא דזוחלין פסולין דלא הי' להו לסתום אלא לפרש חידוש גדול כזה ואי"ל דסמכו שנדע להקל מט"ק דא"כ גם לענין שאובין כן, אע"כ דאין לדמותן. וכמו שכבר העירו בכע"ז. ועוד נ' דממה שנחלקו לענין שאובין (עיי' ביי' סי' פ"ח) האמוראים ש"מ דבסתם נקטינן טבילה זו ככל טבילות אחרות ורק בשאובין שמצינו מקור במשנה (לדיעה זו) נחתו להקל, והיאך נקום אנו להקל בזוחלין דחמירי עוד משאובין. מכ"ז הדעת מכרעת כהחמירין. ועיי' בא"א רק בזוחלין מוטב לעשות ט"ק. אבל בלית ל"י גם זאת יטבול בזוחלין ויעשה גם נטילה הנ"ל.

ולענין מים הזוחלין לתוך המקוה: בד"ח (ה' מקואות סי"ה) מחמיר דשם זוחלין עליו, והעיר מקור בריב"ש סי' רצ"ב, ובשו"ת שו"מ (מהדצ"ד ח"ג סי' מ"ו) חולק - וכן בלחוש ס"ק ט"ו. ויש מביאים ראי' להחמיר מרש"י שבת סה: - קט. ד"ה ר"י ובגד"ט (בבא סק"ה) שנ"ל מלשון הריב"ש דל"מ זחילה וסיים בצד"ע. ובד"ח שם דבר"ש מקואות ל"מ כן. ובסי' מי השילוח סי' ב' סעיף ז' מתיר דאי"ז זחילה.

רחיצה במקלחת - שויע"ר: הנה כבר כתבנו לעיל דבאין מקוה ישתמשו בעצה של ט"ק. ובזמנינו רחיצה עיי' מקלחת (שויע"ר) עולה במקום ט"ק כמו שכבר העלו גדולי אחרונים בדור העבר והן רוב מנין ובנין של המורים הקשישים המובהקים ולהלן אפרוט שמותיהם אי"ה מה שדנו בזה וכאן ארשום פרטים נחוצים לדעת בענין זה: א) הנה מעיקר דין תקנת עזרא מסקינן בגמרא (ברכות כב:) וכ"פ הרמב"ם (ה' חלה פ"ד ה"ו) דבריא המרגיל (שמשמש מטתו - רש"י) וכן חולה המרגיל בעינן ארבעים סאה, ובריא לאונסו (במקרה) ט"ק, וחולה לאונסו פטור מכלום, ע"כ. ולפ"ז לא הי' בדין שיועיל מקלחת למשמש. אולם סומכין עיי' כיון דקי"ל שבטלה טב"ע כמבואר בפוסקים. מיהו אותן אנשי מעשה שיעדין לדקדק בעי"ז מאד מטעם הענין הגדול שיש בטבילה זו עפ"י גילוי הארז"ל ובעש"ט הקי' זכיי"ע ותלמידיהן הן ראוי לדעת דכל כה"ג שאין בנמצא רק הטלת ט"ק ולא מקוה ממש למעט בעונה עדיף ולא ח"ו למעט מעיקר החיוב שמדינא אלא לצמצם במה שהוא יותר ע"ז (ובתנאי שלא יבא לידי מכשול עיי"ז) כי עיקר הטהרה עיי' המקוה (וכעיי' בלח"מ ה' טב"ע) וכן שבהזדמנות ראשונה לטבול במקוה כשרה לעשות כן. ומה גם שמהרבה ראשונים ואחרונים הנ"ל יוציא דלא בטלה קת"ע לתפלה תק"ע לתפלה - וי"א גם לשאר דבר כנ"ל.

וסדר הרחיצה כך הוא: קודם ילחלח כפות רגליו במים ובעת שפיתת המים עליו יש לו לעמוד זקוף ושני ידיו מונחין כנגד לבו ולא ידחוק אותם בחיבוק הרבה רק בריוח קצת כדי שיבאו המים גם שם (מט"א סי' תר"ו אות י', מ"ב פ"ח אות ד'. וכעיי' בכה"ח אוי' ז' ע"ש).

והנה הפמ"ג עומד ומוהיר (סי' פ"ח משי"ז א') דצריך שיבאו המים בכל מקום שבגופו ממש. וז"ל: הני ט"ק מבואר ברמב"ם (ה' תפלה פ"ד ה"כ) מנהג פשוט בספרד שרוחצין "כל בשרו" משום הכון וכו' משמע דבט"ק בעינן כל גופו שלא יהא מקום שלא יבואו שם שמים כטבילה. וא"י עכשיו מטילין ט"ק וכמעט מקצת גופו לא נגעו כלל מים בו עכ"ל הפמ"ג. ועיי' כי המט"א (תר"ו באל"מ ג') ודקדוקו מהרמב"ם אינו מוכרח. אך מ"מ צריך שכל המים יעברו

לא יסמוך ע"ז אלא יטבול במקוה כשרה, וכ"כ מד' האחרונים הנ"ל שכוונו להטות קו להקל באי"ל מקוה.

ובענין הכלי: בשו"ת צור יעקב שם מדייק מלשון שנפלו דלא בעי כלי וכן בס' גולת עליות (מקוואות פ"ג מ"ד) כ' דא"צ לדקדק שהמים ישפכו מכלי שלם דגם אם הכלי שבור אין בזה קפיא ולכך אמרו שנפלו. ובבית ברוך על ח"א דף תי"ג דלא מצינו שהיא צריך בזה דין כלי רק שהיא ט"ק מכוונסין ועיי' החיבור של הצינורות חשוב כאילו כל המים נשפכין עליו ממקום המכוונס. מביא בכ"ז שם. ועיי' בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג ס"י ט"ו) שמקיל וכ"כ עוד הפעם בתשובתו הנדפסת בטהרת יו"ט חט"ז דף רפ"א להביא ב' ראיות לזה דא"צ כלי האחד מלשון רש"י גיטין ט"ז. דמוכח מדבריו דזהו קולא שהקילו בט"ק שאובין ושאינן שאובין יותר טוב והוא ד' רש"י בב"י ס"י פ"ח וט"ז סק"א ע"ש שהאריך. וכ"כ להקל בשו"ת חלקת יעקב ח"ג ס"י ס"א. ובאמת בראי הנ"ל מגיטין יש לפקפק דפשטות כוונת רש"י ז"ל להקילו לטהר בשאובין אע"ג דסתם טבילה של תורה באינן שאובין בטב"ע הקילו. וכ"כ שו"ת שאילת משה או"ח ס"י ה' ובשם נחלת שמעון ס"י א'.

ועיי' בטהו"ט חט"ז (דף רע"א) תשובת הגאון רי"מ הכהן ראפפורט שכי' על דברי בעל צור יעקב מי יבא אחרי המלך ממלכי רבנן את אשר כבר עשהו ועל כיוצא בו אחז"ל "וכבר הורה זקן", וגם הגה"צ משארמאש זצ"ל התיר מקלחת ונדפס בתפארת נפתלי ס"י ט"ו. ועיי' תשובת הגה"צ מריסקעווע זצ"ל (בעהמ"ח אורחות המשפטים) שחולק על מי שרצה לערער על ההיתר משום הראב"ד בת"ד דפסק שלא מהני הדרשב"א בתוה"ב שער ד' מביא ד' הראב"ד וחולק עליו ע"ש שהאריך ומונה עשרה מורים שהתירו מקלחת לט"ק. עו"ש בטהו"ט דף ר"צ תשובת הגאון משטראסבורג בעל קנין תורה להקל בשעה"ח ואונס, ע"ש. וכן פסק בעל שבט הלוי (שם דף רצ"א) וכן יש שם (דף שמ"ח) תשובת הגה"צ מפאפא זצ"ל להקל במקלחת וסיים דבריו בזה"ל: ומכל הלין טעמא נ' לענין דהדין עם הגאון בעל צור יעקב שפסק דמועיל לטהרת ט' קבין כשעומד תחת צינור ה"טו"ש - עד שמשער שנפלו עליו ט' קבין. ושפיר עביד מעכ"ת הד"ג ליעיץ לכל אלה אשר אנוסים מלטבול במקוה טהרה בעת הצורך שיטהרו עצמם בטהרת ט' קבין עיי' הקילוח מים שיש בבתי המרחץ שבבתים, לקיים בזה תקנת עזרא. שוב מצאתי בלקט הקמח החדש ס"י פ"ח שגם הוא מיקל בזה.

והנה למעשה כתבתי בפנים בכה"ג דרצוי שיקיים נט"י ג"כ והטעם כיון דבענין כלי לא מצינו בראשונים מקור להקל דהמעין היטב בדברינו דלעיל יראה דבענין כח גברא יש יסודות ושרשים בש"ס וראשונים להקל משא"כ לענין כלי שמוזכר במשנה לענין בע"ק (מקוואות פ"ג מ"ד) לית לן גילוי מפורש בש"ס וקדמונים וגם בגדולי האחרונים לא האריכו לטהרו רק בעל צור יעקב הנ"ל דשאר אחרונים הנ"ל (פרשהש"ד, תורת יקותיאל ועוד) ג"כ לא דיברו רק מכה גברא. וכבר כתבתי דבענין טומאה וטהרה שהן חוקי ובלתי שכלי קצרה דעתינו מלדמות מילתא למילתא ולחדש בהם דבר ובפרט דיש אחרונים שפקפקו מטעם זה וכבר אמרו חז"ל בכיוצא "וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה", אלא דמ"מ דעת הרבה גאונים מובהקים להקל וכמ"ש לעיל. מי"מ יר"ש יוצא ידי שניהם ויעשה גם נט"י כיון שאי"ב הפסד וכמ"ש לעיל בכל כה"ג. בפרט לפמ"ש דמדינא דגמרא ט"ק לא ניתנה אלא לאונס ולא לבריא או חולה שמשם וכ"ה בשו"ע ס"י פ"ח ע"ש.

מקלחת לכל יום: בשו"ת תפארת נפתלי (ס"י ט"ו) דמי שא"צ למקוה רק לטהרה לתפלה לא נחשב השויע"ר כמו טבילה דט"ק לא מועיל רק לטהרת קרי אבל שיועיל לתוס' טהרה וקדושה לא נזכר כלל. ומ"מ מי שאי"ל מקוה נכון שיהדר אח"ז אפילו אינו בע"ק כיון שיש חשש שראה מים חלוקים או עכורים. ואע"ג דלא גזר עזרא ע"ז לענין תורה ותפלה מ"מ הרוצה להתמיר שייך ג"כ קדושה ע"ז לתפלה וד"ת ע"כ.

מ"ש לטבול דוקא בו ביום: ואפילו בלילה לפני השינה, כבר ביארתי לעיל אות יב' ביאורים או"ק טו***) בשם הספרים דטבילה לאונס דוקא בו ביום מכלה כח המזיק שנברא. וכן לענין חיוב טבילה חובתו בו ביום דוקא. ובענין אורך ימים ושנים כן מבואר בגמרא (דף כ"ב) דהמחמיר בה מאריכין ימיו ושנותיו ופירש"י לטבול במ"ס, ע"ש. וכבר כתבתי לעיל בדין עיקר חובת הטבילה. וע"ע בשו"ת לב חיים ח"ב בקו"א שכי' דאם לא טבל קודם התפלה יטבול אח"ז. וכ"כ בפקודת אלעזר מובא בלקט הקמח החדש אות ו'. ומ"מ בלא מצא כלל באותו יום אעפ"כ יהדר להקדים הטבילה כפי האפשר.

כוונה לטהרה: האריז"ל אמר דברים נוראים בטובל בלי כוונה, וז"ל הפרע"ח

עליו תשעה קבין". והנה הגאון הגדול מהר"מ אריק זצ"ל בהג' על ס"ח העיר מש"ס גיטין ט"ז שכי' בלשון "שנתנו עליו" משמע דבעי נתינה, וכ"ה בברכות שם. אולם במשנה האחרונה (מקוואות שם) דנתנו לאו דוקא. ובטהרת המים שם העיר דבתוספתא כי' נפלו, וכ"ה בירושלמי ברכות פ"ד הדי' כמ"ש בכ"ז ח"ג ס"י נ"ה ושכן הוא בדקדוקי סופרים ברכות שם בב"ע"ק שנפלו דכ"ה הגי' בר"ש מקוואות.

ברם יש דשדי בה נרגא בהיתרא דט' קבין עיי' מקלחת מד' הראב"ד שכי' (בתמים דעים ס"י ט"ו) וז"ל: ונ"ל שתשעה קבין שאמרו לרחיצת בעל קרי שמצותן בנטילה ולא בטבילה צריכין שיבאו עליו מכה אדם שאל"כ א"א שלא יתפור מהם לבטלה ונמצאו תשעה קבין חסרים. ובברכות (כ"ב) א"ל ר' זירא לשמע"י אייתי תשעה קבין ושדי עלאי אלמא צריכין הן שיבאו מכה אדם וכיון שא"א לשיעור מצומצם אלא מכה אדם גזרו אפילו ביותר מכשיעור שלא היא אלא מכה אדם, כנ"ל, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת הראב"ד ס"י כ"ג ריש עמוד פ"ג. ע"ש. נמצא דמקלחת שאינו כח אדם רק שפיכה הראשונה בלבד כמבואר באו"ח קנ"ט סעיף ט' השאר לא נחשב כח אדם ואינן כשרין לט' קבין.

וכבר העיר הגאון שה"ת בעל אמרי יוסר בהג' על ס"ח דמוכח מס"ח ט" תתכ"ח דאם אין לו מי שישפוך עליו ט"ק יכניס המים וכו' ומוכח להתיר אפילו בלי כח גברא. וכן מוכח ממתניתין (מקוואות פ"ג מ"ד) בע"ק חולה שנפלו עליו תשעה קבין ע"כ. מוכח מזה דגם בלי כח גברא כשרין.

ולענין יש לדון בע"ז להיתרא אפילו לדעת הראב"ד אפילו אם הגזירה שכי' נוהג בזה"ז מ"מ אין לחוש במקום הצורך, דהנה במ"א ס"י תרכ"ט ס"ק כ"ב גבי נסרים של ד' שאין מסככין בהו משום גזרת תקרה, כי' דבשעה"ח שאין במה לסכך מסככין בהו וה"ה בכל דבר האסור משום גזירה. וע"ש במח"ש"ש שהביא כן מהרשב"א דף י"ד ע"ב. וכזה בב"ח ס"י ת"ס שכי' שם בזה"ל: דלאו בשופטני עסקינן דלא אכל כלל מצה בלילה ראשונה ועבר על מ"ע דאורייתא כדי שלא יעבור איסור דרבנן, עכ"ל. וכ"ה בשו"ת בנין ציון (ס"י ל"ג) בשופר שאי"ל השיעור דבאי"ל שופר אחר יתקע בזה דשיעור שופר דרבנן ולא גזרו בשעה"ח. וכ"כ באמרי בינה או"ח ר"ס י"ד, דהיכא דא"א לקיים חוק החיוב דרבנן יקיים עכ"פ של תורה. וכ"כ הפמ"ג בכמה מקומות (בת"כ ח"ג ס"י ז' חסי' נח סק"ב, ד"ה כתב, וס"י קפ"ז א"א סק"ג, וס"י תקפ"ו ס"ק ח"ה) וכן דעת האחרונים באו"ח ס"י תרכ"ט שהעתיק דברי מ"א הנ"ל לפסק הלכה והם א"ר ס"ק ט"ו. ש"ע הגר"ז סעיף ל"ג, ביכורי יעקב ס"ק ל"ג, מ"ב סק"ג, ערוה"ש סעי' י"ג. וכ"כ בעל בני יששכר בס' דפ"ק בהקדמה (דף ג' ע"ב אות ב').

ועיי' בפמ"ג (ס"י קפ"ד א"א ח') דמתחלה רצה לומר דכל המקיים מצוה של תורה שלא עפ"מ שתקנו חז"ל לא יצא כמ"ש התוס' בסוכה ג. כיון ששמע להט"ז קפ"ד א' שמע מינה דסובר הט"ז דאף דמדרבנן לא יצא מן התורה יצא ע"ש, וע"ע מ"ש מהפמ"ג תקפ"ו א"א ח"י. ותרר"ט ס"ק כ"ב. אחר שהביא שיטת הר"י ר"י ברכות לענין קר"ש ש"ע אחר חצות לילה דאע"ג שמן התורה זמנה כל הלילה כיון שקבעו חכמים זמנה עד חצות אם לא קראה קודם לכן העמידו חכמים דבריהם לבטל מ"ע של תורה בשו"ת, וכי' הפמ"ג לחלק דאם הדרבנן מטעם גזירה כמו שופר שהצריכו ד' גודלין שלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע בזה אמרי' דכש"א לקיים המצוה באופן שהצריכו חז"ל יקיים כפי דין תורה אבל מה שפסלו שלא מטעם גזירה י"ל העמידו דבריהם אף במקום ביטול מצוה. מובא בשד"ח מערכת מ' כלל נ"ט.

ולפ"ז גם בנ"ד אפילו לדעת הראב"ד י"ל היינו דוקא במקום שאפשר גזרי' אבל בדלא אפשר ודאי עדיף לקיימה בלי כח גברא מלבטלה לגמרי דאם במצוה של תורה כשגזרו משום סייג מ"מ לא העמידו דבריהם במקום ביטול הענין לגמרי.

איך שיהי' הדבר פשוט דבתקנה זו נקטינן כהמקילין שכתבו להתיר בלי כח גברא כשא"א בכח גברא. אבל בדאפשר יש להדר אחר מקוה דוקא וכמ"ש לעיל.

ולמעשה האחרונים העלו להקל במקלחת, והן: שו"ת צור יעקב הנ"ל, שו"ת תורת יקותיאל הנ"ל, מהר"ם אריק הנ"ל, שו"ת פרהש"ד הנ"ל, שו"ת תפארת אדם הנ"ל, טהרת המים הנ"ל, שו"ת חלקת יעקב ח"ג ס"י ס"ס"א, שו"ת מנחת יצחק ח"ד ס"י כ"א וס"י כ"ח ס"ח, שו"ת שבט הלוי או"ח כ"ד, שו"ת קנין תורה ח"א ס"י ל"ג, בית ברוך על ח"א תי"ג ע"ש.

ומ"מ נ' דכ"ז רק בשעה"ח כגון חולי או אי"ל מקוה וכיוצא. אבל בסתם

וצער להסיר החציצה מוטב לעשות כן אבל בטבילת ערב יום הכפורים מקפידין שלא יהא עליו חציצה.

בטובל אחר תשעה"מ או ראיית קרי ידקדק להטיל מים לכה"פ פע"א בינו לבין הטבילה.

יא טבילה בשב"ק: הפוסקים אף אותן שלא נטו לדרך החסידים טרחו להתיר הטבילה בשבת ויו"ט ואפי' מקוה חמה.

ט אם משתמש בשפיכת ט' קבין ע"י מקלחת - שויע"ר אז לכתחילה ינקה גופו בבורית וכיוצא שלא יהא עליו דבר החוצץ ואח"כ יעמוד תחת שויע"ר שיעור 2 מינוט - בורם היותר חזק וצריך לדקדק שגייעו המים לכל מקום שבגופו. (בורם בינוני השיעור בערך 2 1/4 מינו"ט).

י אין לחוש בטבילת אנשים לחציצה שעל הגוף כ"ז שאין מכסה רוב גופו. החציצה דבר שמקפידין עליו, אז אם אפשר בלי טירחא

ישנים שם דהעיקר כהרי"ף וכ"פ הר"מ ה' שביתת עשור פ"ג הי"ג. וע"ע בשו"ת עמודי אש (סי' ג' אות י"ב) שהביא ראי' דחציצה פוסל בבע"ק ממ"ש הראב"ד ה' ברכות פ"ו ה"ה ול"ד הלח"מ שם ד' הראב"ד דנט"ו ובע"ק שוין. וא"כ כיון דחציצה פוסל בנט"ו ה"ה בטב"ע. ויפה העיר בככ"י הנ"ל בימין צדקו שלא הרגיש בעל עמו"א דבאו"ח קנ"ט הובא דעת הרמב"ם וראב"ד וכ' הגר"ז דהעיקר כרמב"ם ולא כראב"ד וכ"כ במ"ב דדעת רה"פ כרמב"ם. עוד הביא שם משו"ת מצפה ארי' (מהר"ת יור"ד ב"ח) שהביא ראי' דפוסל חציצה משבת ק"כ. ודחה אותה בסברת מהר"ם שיי"ק הנ"ל דלטהרות הוי חציצה אבל לא לענין תק"ע. והביא שכן מפורש יוצא מרש"י יומא ח' שכי' ע"ד הגמ' דשבת דמייירי בטבילת טהרה שהטילה הכתוב עליו. עוד כ' בככ"י שם להביא ראי' להקל מצב' ב"י וב"ח ס"י קצ"ה שהעירו ע"ד הטור דכי' דשער אינו חוצץ באיש דלמה כתבו הטור הא אין נפ"מ לדידן. ולמה לא תירצו דנפ"מ למ"ש הטור באו"ח ס"י פ"ח דהמחמיר בטב"ע תע"ב. אלא ודאי דאעפ"כ אין להחמיר בחציצה. וע"י בשלחן מלכים (דיני טב"ע אות י"ב דחציצה אינה פוסלת אלא אם הוא על רוב גופו.

ובשו"ת דוב"מ ס"י ע"א כ' שכבר העלו דפוסל חציצה והביאו ראיות מיומא ויבמות הנ"ל וצ"ע ליד שאול הנ"ל. וע"י כ' בככ"י שם שהוא תמוה דאדרבה הי"ש כ' דאין ראי' מגמרות הנ"ל ויותר בארוכה בדברי שאול קצ"ח, ובי"ש ס"י ס"י רס"ח. ולענין דינא להקל בחציצה דרוב הפוסקים הגדולים אשר מימיהן אנו שותין כן הכריעו הם: האשכול, מהר"ם שיי"ק, מהרש"ם, מ"ב, מאמר מרדכי ב' גדולים, הגאון מראגאטשוב בצפנת פענח, וש"פ שפקקו כ' רק דצ"ע אבל לא החליטו היפוכו ולא שבקינן פשיטותא דהנך בשביל הצ"ע דהני בפרט בדבר שאינו אלא חומרא בעלמא ועוד גרוע מסתם דרבנן. ומה גם שיסודי הפקפוק של הפוסקים נתיישבו בד' הפוסקים האחרים שאר לא שזפתה עינם כפי שני בהתשובה. ועל כולם לא ראו דברי הקדמון האשכול שכי' להדיא להקל, ומי יבא אחרי המלך.

ברם בדאפשר כתבתי להסיר החציצה: אם הוא דבר שמקפידין, וחילי דהמעין בפ"ו הנ"ל יראה דעיקר טעם שהקילו משום דאע"ג דלטהרות בעינן טבילה בלי חציצה מ"מ בטב"ע הקילו זאת אומרת דיש ויש מעלה בגוף הטהרה להטובל בלי חציצה. ופוק חזי במט"א (סי' תר"ו) הבאתיו בסמוך כ' לדקדק עכ"פ עיוה"כ בלי חציצה כלל. ועוד לדי' כמ"פ שיטת רש"י וכן להראב"ד לפסול חציצה, בשגם אותן הפו' שפקקו לגמרי בענין החציצה כמו האב"ד, ושו"מ, ומנ"ח, ועוד, וכבר כתבתי לעיל דאף בדברים שהקילו חז"ל בטב"ע כמו שאובין וכיוצא מ"מ בדאפשר יש להחמיר בהן משום שהטהרה עילאית יותר ע"י מטעם דלהלן נראה פשוט וברור דכל שמועט המקפיד הוא ואפשר להסירו בניקל טוב להסירו. אבל בדבר שאין מקפידין אין לחוש כלל דאפילו בטבילת גדה מה"ת אין איסור אפילו דרבנן ורק לכתחילה חשש לו הרמ"א (קצ"ח ס"א) וביאר הלוש שם הטעם דלא הוי גזליג וטעמו לא שייך כאן ובדין חומרא יתירא טובא הוא. יע"י שו"ת חת"ס יור"ד קצ"ג דלדי' רש"י מועט המקפיד בגוף (ולא בשער) חוצץ מה"ת.

וני' עוד דגם עפ"י חומרא זו א"צ להקפיד להטיל מים או לעשות צרכיו לפני הטבילה (כל שכבר הטיל פעם אחת לאחר התשמיש - כדלקמן) לצאת ד' הרמ"א שפסק כן (סי' קצ"ח סעי' מ"ג) לענין גדה דשם נאמרו ב' טעמים: או משום המ"ר וצואה עצמם דעל ידיהם א"ר לביאת מים או משום דע"י שזוצרת עצמה מעצמת ומהדקת שפתי הרחם להדדי ומונעת ביאת מים למקום גלוי. טעם הראשון כ' באורך בשו"ת אבני נזר יור"ד רנ"ד. ומלבד מה שמבואר שם דלטעם זה אי"ז רק חומרא לכתחילה ולא אדיעבד. עוד יש לן חבל גדול של פוסקים דבחלל האדם היינו הבלוע באדם א"צ אפילו ראוי לביאת מים. ראש המדברים שו"ת רמ"ע מפאנו (סי' ק"י) וז"ל: הכלל בחציצה שלא ניתנה תורה למלאכי השרת ומה שהוא חלל הגוף אפי' ראוי לביאת מים אי"צ אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים

(שער השבת פ"ג): לכן מי שיטובל בלי כוונה יצא מקו"ד דהיינו מקוה וכפר במקוה ישראל ד' ומעלה בו מעל, מעלה בד' מעל וכו' וכשלא יכוין בזה אז טובל ושרץ בידו, עכלה"ק.

ואחריו בא הגה"ק בעל עטרת צבי מזידיטשוב וצוק"ל וקרא תמה שהוא נגד המקובל מבעש"ט זכ"ע שלמקוה אינו מזיק העדר הכוונה כי אפי' טובל סתם בלי כוונה ג"כ נמשך עליו בע"כ טהרה מכח מימות המקוה. ומסיק שם שכוונת תלמידי האריז"ל באמרם "הטובל בלי כוונה" אין הכוונה לטבול בשמות דוקא אלא "דהטובל ואינו מכיון לשם טהרה" מקצץ בנטיעות ח"ו כי צריך עכ"פ לכוין לטבול לשם טהרה וקדושה. וכ' ע"ז בטה"ק (מאמר מקוה ישראל פ"ג) וז"ל: והנה עכ"פ אליבא דכולהו כוונה לשם טהרה בעינן ואל"כ אז ח"ו מקצץ בנטיעות וא"כ האיך מצאו ידיהם ורגליהם אלו שמתעדנין במימי המקוה ולא עוד אלא שברוב פתאותיהם מסכנין הרבה אנשים חלושי כח בגודל חימום המים כי כל פתי מראה גבורתו וצווח יותר לחמם ועל צואריהם מוטל ועל השומעים להם מה שגורמים ח"ו בזה חולשות להרבה אנשים, אשר גלוי מספרי קודש ומפי רופאים שמים חמים ביותר מזיקין לעצבים וללב ולריאה ועוד לכמה אברים ח"ו. לכן כל ירי"ש שהולך לטבול לשם טהרת מקוה לא יהא לו חלק עמהם. וראיתי מצדיקים וחסידים ואנשי מעשה מילדותי שלא שהו במקוה כלל רק כשיעור שרוצה לטבול עצמו עפ"י טוב כוונתו והכנת לבו, עכ"ל.

ד. פשוט שינקה עצמו קודם שלא יהא שום חוצץ. וחשבון במינו"ט כבר ביארתי בביאורים לאות הקדום דכל המציאות בשויע"ר שבזמנינו. גם נתבאר שם דבעינן שגייעו המים לכל מקום. ומי שרוצה לברר הדבר היטב לדעת במקלחת שמשמש בו כשיעור הזרם שהוא רוחץ בו יקח כלי המחזיק קווארט או שתים ויניח המים לזרום בה ויראה כמה סעקונדעס יש ואח"כ יפול שיעור המים עד שיעלו לכ"ד קווארט (כ"ג ליטער) וכן לעומתו יפול שיעור הסעקונדע"ס ואז יעלה לו שיעור המדוייק.

מ"ש שלא יהא עליו דבר החוצץ כבר נתבאר היטב בביאורים לאות ח'.

ה. חציצה: ראשון מאחרונים המדברים מזה הוא בס' שו"ת מאמר מרדכי ובס"י א' שם תשובה ארוכה מהשואל הגאון מהר"ם אבד"ק העלישוא ומסיק לקולא. ובס"י ב' מבעה"מ מסכים להקל. והובא בשע"ת ס"י פ"ח וכו' דכן המנהג שאין מדקדקין בחציצה בטב"ע. וכ"פ ש"א הגאון מהרש"ק בחכ"ש, ובמ"ב ודע"ת למהרש"ם העירו שניהם מס' האשכול דכבר כ' כן להקל. ובקובץ על הרמב"ם (סוף ה' קר"ש) ג"כ להקל ושכן ראה בכתי' להגאון מהר"ם הב' ז"ל. גם הביא מרבו מהר"י גינצבורג מח"ס זרע יעקב דאין חציצה פוסל. וכ"כ בהג"י יד שאול יור"ד קצ"ח בשם מאמר מרדכי והסכים עמדו. והנה כמה אחרונים יצאו לדון בדין זה ולהוכיח מדי' הש"ס יבמות מה' דחציצה פוסלת לבע"ק ע"י מנ"ח מצוה ק"ל והניחו בצ"ע. ובדבריהם נדחה קרא לה גם למה שתמה בשו"ת אבני צדק (יור"ד ק"י) ע"ד היד שאול דהיאך אפ"ל דלדין דבטלוהו לטבילתא ואינו רק מדת חסידות אין חציצה פוסלת והלא דין דיבמות הנ"ל מובא בשו"ע יור"ד ס"י רס"ח, וא"כ גם לדין נאמר והניחו בצ"ע. ובס' ילקה"ג או"ח קו"א כיון לדברי האבנ"צ. ובעל שו"מ עצמו הוקשה לו ד"ז והניחו בצ"ע (ע"י שו"מ מהרד"ק ד' ח"ב ס"י ק"ט, וע"י יד שאול ס"י רס"ח).

ברם לדי' מאמר וקובץ שם אין ראי' לדבריהם שהם מפרשים פ"י הגמרא כהרי"ף דיבמות שם וע"ע במהר"ם שיי"ק על המצות (מצוה ק"פ) שכי' ליישב תמיהת המנ"ח דיש ב' ענינים בטבילת בע"ק אחד לטהרות והשני משום תקנת עזרא ובתק"ע אין משום חציצה ובגמ' מיירי לטהרות. וכ"כ בדע"ת למהרש"ם או"ח תר"ו ליישב שיי' הרשב"א יבמות מז. אולם כבר תמה בילקה"ג שם גם בכבל ושאול בזמן הבית מתוספתא פ"ג דפרה מובא בר"ש שם. וברש"י נדה דף ו.

ובצפנת פענח (מהר"ת ה' יסודה"ת פ"ה ה"ח) דד"ז אי חציצה פוסלת פליגי בה רש"י והרי"ף יומא פה. וכי' דהעיקר כפי' הרי"ף דאין משום חציצה וכ"כ בתוס'

שלא לסרוק הזקן במסרק יפרידו השערות בנחת ביד במה דאפשר ואח"כ יטבלו במקוה של מי סאה טבילה אחת, ע"ש.

הטלת מים לפני הטבילה: במט"א סי' תר"ו (סעי' ט"ו) וז"ל: מי שנטמא טומאת קרי וטבל קודם שהטיל מים לא עלתה לו טבילה וצריך לחזור ולטבול שנית אחר הטלת מים ובכל זה אין חילוק בין אם ראה קרי לאונסו או הוא בע"ק מחמת תשמיש עכ"ל. ובהג"ה הגאון מהר"י פיק ז"ל לסי' תר"ו כי ג"כ דחסידיים ואנ"מ שזהירין בטב"ע צריכין לזיזהר בזה ועכ"פ חולה וזקן, והובא במ"ב בה"ל סו"ס תר"ו ובכה"ח שם. וכ"ה בפת"ע סי' פ"ח. ברם בקצה"מ שם העתיק מגליון מהר"י אבד"ק סוואליעווע שהעיר על המט"א דאין הדבר כן בסתם אלא כל שבריא דיכול לעמוד על רגלו אחת ולנעול או לחלוץ מנעליו א"צ טבילה שנית כמבואר בחולין כ"ד, וברמב"ם, ע"ש. איברא בימינו כבר האיר לארץ ולדרים ס' מקור חיים לבעל חו"י וכ' (בסי' פ"ח) וז"ל: ואע"פ דק"ל בילד בריא אין קפידא מ"מ בדורותינו ירדה חולשה לעולם וכי' עכ"ל. ולפ"ז גם שמקיל בנח"א וכי' דרק בעיוה"כ החמיר במט"א לד' החו"י זה אינו. וכן נקטו בסי' יעב"ץ ובסי' עומר השכחה מובא בפ"ע שם. וכ"כ באלף המגן או' כי' להחמיר כל השנה בזה.

ו. עיי' שו"ת מהרי"ז עניזיל (סי' ע"א) ושו"ת חסל"א (או"ח סי' ל') שו"ת בית יצחק יור"ד (ח"ב סי' ל"ה), דברי שאול (יור"ד סי' שפ"א) שו"ת מחזה אברהם (סי' נ"ט) שו"ת בנין ציון (סי' ע"ו) וע"ע שו"ת ד"ח (ח"א ל"א) היתר טבילה בחמין. ובשו"ת אבני צדק (או"ח סי' ל"ז) ג"כ מתיר, וכן בשו"ת מהרש"ג סי' קכ"ח שלא אסרו רק רחיצה של תענוג בחמין. ועיי' תשורת ש"י (סי' טו"ב) ובשו"ת אבני נזר (סי' תקכ"ו) דמ"מ אסור לשהות אלא נכנס ויוצא מיד. ומ"ב אע"ג שכ' (שכ"ו ז') זיזהר שלא יהי' רק פושרין ציין אח"כ לקרוב נתנאל פ"ב סי' כ"ד, וכי' בשעה"צ אות ה' דבשעה"ד יש לסמוך על הק", ע"ש. ועיי' אור שמח ה"ש פכ"ג ה"ח, ולבוש"מ או"ח ס"א והגר"א דעתו שלא לטבול טב"ע בשבת, הביאו המ"ב בבה"ל שם, מ"מ דעת האחרונים כמ"א שם דמותר. והא לך לשון המ"ב (אות כ"ד) וז"ל: ומי שנוהג להקל אין למחות בידו כי רוב האחרונים סותמין להקל בזה, ועכ"פ בנטמא בשבת ויו"ט גופא נ' ודאי דאין להחמיר וכן נתפשט המנהג להתיר אך יזהר מאד שלא יבא לידי חסיטה דהוא איסור גמור עכ"ל. ועמ"ש האריז"ל (שעה"כ דף עג.) דאם נטמא בקרי או בתשה"מ הטבילה בשבת מוכרחת. ובס' זכרון למה שנהגי חת"ס דף ק' אות ג' כי בעל קצה"מ שנשבע (כמעט) רב גדול אחד (הנה"צ מקאסאן) שיודע בבירור שהלך מרן החת"ס בשב"ק בבוקר במקוה שהי' בביתו תחת דירתו, ולא ידע מזה נברא. וע"ע בשו"ת ריב"ם שנייטוך סי' כ"א דאדם מותר לטבול בשבת ומצוה הוא. וע"ע שו"ת ישועות מלכו סי' י"ט ושו"ת עצי חיים או"ח סי' כ"ו.

וקמטים. ונכון לזיזהר על שפתי החוטם בפנים שלא יהי' בו לפלוט יבש אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב, והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם ואין צואה אלא יוצאה קצת וכו' עכ"ל. ואע"ג שתמה מהרש"ק ע"ז (בקונ"א השמטות למי נדה סי' כ') מקידושין דף כ"ה, כבר תירצו בשו"ת בית יצחק יור"ד סי' כ' ובשו"ת אלף המגן ח"ב סי' כ"ו, ע"ש. וכן האריך והעלה בנו"ב מהד"ק יור"ד ס"ד ומהד"ת יור"ד קל"צ. ושו"ת זכרון יוסף סי' י'. וכ"כ בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' ל"ו). ובסד"ט קצ"ח סוס"ק כ"ג, ובשו"ת חזון נחום (סי' ס"ו) והעירו שם דכבר קדמוהו בסברא זאת הר"ש בסוף מקאוות. וכן בשו"ת כוכב מיעקב סי' קל"א ועוד (ואכמ"ל). ולפ"ז בניד אין לחוש אפי' לכתחילה אע"ג שלסברת האבנ"ג חוששין לנדה לכתחילה. ועוד הלא בבית הסתרים דבעינן רלב"מ פליגי הראשונים אי הוי מה"ת, דעת התוס' (קידושין כה: מה"ת, אבל הרשב"א שם הביא ד"מ שהוא מדרבנן וכן הביא הרמב"ן שם. וכ"כ הריטב"א מובא במש"ל"מ (ה' מקאוות פ"א ה"ה) וא"כ הדבר קיל יותר לד' האומרים שכל המדובר רק מחציצה דרבנן. וע"ע בשו"ת חת"ס יור"ד קצ"ג דמיקל אפי' ספק בלוע במקום חולשה רבה. וא"כ ע"כ בבלוע גמורה מקיל לגמרי וכ"ש בניד. ודברי רמ"ע הנ"ל הובא בגליון רע"א סעי' ז' ובינ"א אות י"א.

ולטעם השני שניתן לרמ"א סעי' מ"ג הנ"ל שכתבו הגאון רע"א (סי' ס') וגם בשו"ת בית יצחק יור"ד סי' כ' דלא חיישינן דלמא עצרה אבל אם נודע שעצרה י"ל דמעכב גם בדיעבד. מ"מ בניד ראוי לדעת חדא דבמ"ר לא שייך זאת ואפי' לגדולים רק בצריך הרבה ועצר עצמו כמובן ובכה"ג ודאי ראוי גם בלא"ה לצאת לביה"כ קודם משום בל תשקצו (עיי' או"ח סי' ג' סעי' י"ז ובשע"ת סיק ט"ז ד"א שהוא מה"ת וע"ע במחז"ש שם. ובשו"ת שו"מ מהד"ת ח"ג קכ"ב ד"ה והנה ותפא"י סוף"ח דברכות ואכמ"ל).

סוף דבר הכל נשמע דצריך לצרכיו הרבה לא יטבול אז משום בל תשקצו ובצרכיו הגדולם ל"א יש עוד טעם נוסף להדר (כמ"ש כאן) אבל בלא"ה אין חשש. ולענין צואת החוטם כבר כתבתי בשם הרמ"ע לזיזהר בשפתי החוטם בפנים שלא יהי' בו לפלוף יב אבל בחלל הפנימי אין צריך לחוש. וכ"ז כתבתי לא לדינא אלא בתור מוטב לעשות כן מטעמים שביארתי כבר לחוש לחציצה כשאין בו טירחא יתירא, עיי' לעיל.

ערב יום הכפורים: במט"א (סי' תר"ו סעי' ח') דחייב אדם לטהר עיוה"כ מטומאת קרי ולשם תשובה ויש לדקדק בחציצה יותר משאר טבילות שטובלין הזכרים כל ימות השנה שאין מדקדקין בה כל כך. ולכן טרם שנכנס לבית המרחץ יטול צפורניו ואם צפרני רגליו גדולים יש ליטול גם אותן... וגם יחצוץ שיניו שלא יהי' בין השיניים דבר חוצץ ויכנס למרחץ וירחץ עצמו במים חמים שיהא גופו נקי, ויסרוק שערותיו במסרק. ואנשי מעשה שנהגו

